

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theophili Bernardini E Societate Iesv De Religiosæ Perseverantiae Præsidiis Libri XI. ...

Bernardin, Théophile

Antverpiae, 1622

8. Quomodo memoria sit vtendum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-47032](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-47032)

CAPVT VIII.

Quomodo ad finem obtinendum memoria sit utendum.

Memoriae nomine hinc intelligo animi vim illam qua sibi res tamquam praesentes effingit, effictas intuetur; estque menti quod oculus corpori, verum tanto praestantiore vi praedita, quo non praesentia tantum, sed & praeterita, imò verò futura, atque etiam quaecumque fictè vel probabiliter euenire possent subiicit contuenda. sic enim Turcicam seruitutem, lapsum in peccata, aeternam damnationem in me irruisse, inpatibilesque cruciatus quasi praesentissimos, quodammodo possum perentiscere: vnde quanta sit eius, ad reliquos mentis actus, vis & efficacia, ex oculorum ad animum permouendum potentia non obscure potest conici: etenim quae fideliter subiiciuntur oculis, non aliunde animum potentissimè incendunt, quam quòd aptissimè & rerum naturis còuenientissimè cogitationem subintrant; omninoque tantundè permouerent, si semoto externo sensu aequè ad viuum effingerentur interius. cuius rei verissima, certà ex hominibus illis coniecturam ducimus, qui Panicis terroribus, vel fanaticis visis abducti, immanè quantum audent, & ea furentes perficiunt quorum ad cogitationem sani perhorrescerent, nec tamè eos aliquid agit aliud, quam terrificae quaedam species vehementer impressa menti: quare si viuas, si efficaces, si praesentaneas animo nostro imagines honesti immiserimus, valebunt illae ad virtutem honestatemque quamplurimum. est igitur nobis magna omnino memoria, vt primi, maximèque ad cetera valentis fundamenti, ratio habenda.

Duo verò cum sint rerum meditando genera, vnum historicum quod rerum gestarum, & gerendarum varietatem complectitur, alterum non historicum, vt praecceptorum, peccatorum, virtutum, perfectionis humanae vel diuinae: in horum utroque memoria suo munere fungitur.

Et quidem cum aliquid non historicum, v. g. crucem compendiosissimam esse ad perfectionem viam, meditatione tractandum suscipimus; memoriae est, illud ipsum animo ritè obuiere. quod praestatur optimè, cum singulas partes probe dilucideque conspiciamus, crucem, perfectionem, viam, tum earum connexionem quam sit apta, & denique ex illis omnibus vnum aliquod est constandum, quod mente spectetur.

Hoc verò vt optimè fiat curandū est vt potius rebus intuendis, quam percurrēdis nominibus assuescamus: cumque id permagni referat, dilucidius dicendū, & quod perfamiliale est, loquentiū exemplū adhibendum: horum enim nonnulli sunt qui dum latinè loqui se putant, verbaque Latina proferunt, vulgata popularisque suae linguae dictiones sibi obiciunt, eaque de verbo propè ad verbū transferunt, laboriosa sanè parumque; vtili assuetudine dicēdi; nonnulli verò, infantiam eam

prætergressi, sola sibi sui animi sensa obijciunt, & ad eorum explicationem commodam, sermonis Latini varietatem flectunt, elucetq; in his longè alia, & quæ nativæ sit venustas. In eundem fermè modum videas aliquos, & nescio an non longè plurimos, qui seu loquendo seu cogitando, percurrendis & quasi stricim obiterque recensendis nominibus insuescunt, non sic quidem quin eorum significatus intelligant, at in extremis, & quasi superficie soni hærentes, ad res ipsas intimius non penetrant: tria, quatuor, & plura spectatorum millia conclamant, qui fortasse nunquam quoties vno in millenario vnitas continetur, expressim singulatimque cogitarunt. similitudinem habet hæc locutio cum ea ceteri incitataque lectione, qua percurruntur velocissimo oculorum coniectu, ea quæ descripta, & sæpius sunt legendo repetita, in quibus ex consuetudine facilitas, è facilitate neglectus attentionis exoritur, nisi defectus hic sedula & perurgili cura corrigatur, quod in Officij diuini, & sacrosanctæ Missæ lectione faciendum est. At verò longè aliter afficit ille sermo qui sensatus est, quando scilicet simul, quidam quasi radius mentis, in rem significatam immittitur, verbisque non adhærens, in notiones ipsas penitus introspicit: quod ipsum tanto perfectius fit, quo augustiorem, & latius in varia sibi quasi coram expansa diffundere se valentem, & plura simul amplectentem mentis intuitum nacti fuimus. quod ut possimus, plurimum quidem à Deo & natura, sed non parum pendet ab industria.

Vis ergo nobis inferenda, & intro euocata mente in res ipsas eundem est, amandumq; quæ vis, quæ varietas, quæ partes nomini alicui subsint, ita quando dicimus, B. Virginem è Nazaret in Betleem iuisse, non est, vt vno verbo, sic vno cogitatu, tota illa via transuolanda, sed vt paulatim percurta est, ita sensim animo lustrandæ sunt partes singulæ, qui montes, valles, riuus, lutosæ & serenæ viæ, pluuium & sudum cælum, viatores benigni aut asperi, hospitiorum incòmoda, cogitationes animo obuersantes, aduentus, & in ignota vrbe percurfatio; aliæque per plura. Sic in exemplo posito cum dicimus crucem compendiosissimam ad perfectionem viam; illo in crucis nomine, subiiciendum est oculis mentis omne id genus afflictationis quod ad crucem spectat, lateque contuendæ contumeliæ, asperitates, diri cruciatus, morbi, ignominia, mors acerba, & quid plurimum perhorrescimus: nomine verò perfectionis, excitabimur ad contemplandam mirabilem absolutissimæ honestatis amabilitatem, alicuius animo insidentem, quæ sui pulcritudine ad se amandam etiam summæ maiestatis Deum allicit; maximè verò sit in omnium remotione vitiorum, maximarumque aggregatione virtutum, quibus fit vt vir perfectus, omni cupiditate liber, maxima tranquillitate perfruatur, sensibus corporis imperitet, nihil in actione, nihil in cogitationem admittat nisi cum summa ratione consentiens, eiusque placidissimam mentem insidente Spiritu sancto, ex ipso oculorum coniectu, oris & vultus habitu, sermone omni & motu, sanctum quiddam & venerabile

rabile erumpat. Cùm autem tantum id sit bonum, vt nihil ei æquari debeat, nihil quo comparari possit negligi, profectò viam eam qua compendiosissimè acquiratur, in primis eligendam diligendamque concludam. at verò quid fuerit esse compendiosam? hinc longas, arduas, diuersissimas Sanctorum plurimorum vias obijcere cogitari possum: cruce[m] verò (quod erit ab intellectu & iudicio depromptum) ideo breuiorem quòd efficacius cupiditarum fibras recidat, copiosior[em] gratiam à Deo impetret, &c. Sic igitur primò peniculatorius hærendum ad singula, subiiciendaque mentis oculis tota quam late patet lingulorum verborum notio, vt crux, perfectio, via, compendiosam esse, tum deinde ex his vna est complexio, non tam verborum quam rerum, animo conuoluenda. Idem in ceteris omnibus obseruatum, & frequentatum longè aliter afficiet, estque ad id enitendum. itaque quoties vel voce orationem fundimus, vel eas quæ dicuntur ejaculatoriæ vsurpamus, huic nos modo conformare esset perutile. v.g. si quando dixero, *Deus meus, amor meus! tibi me totum consecro, paupertatem, castitatem, obedientiam voueo;* non sunt ista percurrenda, sed cùm dico, *Deus,* animo meo infinitæ perfectionis naturam immensam complector; *meus,* verò, illam ipsam mihi bene velle & inesse, & finem esse obijcit, dum dico *me totum,* reijcio quidquid in me vel minimum ei aduersaretur, facultates animi, sensus, & mea singula percurro & consecro, quasi sacratum, nec amplius meum & profanum putando; similiter *paupertatem,* exspoliationem omnium cum penuria coniunctam, *castitatem,* voluptatum omnium excidionem, sensuumque refectionem perfectam, *obedientiam* denique contemplanor vt demissionis submissionisque professionem, voluntatis & iudicij abdicationem, quam ita subiuerim vt abs illa in posterum resilire sit nefas. En, quantum istud est, quando sic cogitas! quid enim aliud est quam omnia penitus reddere Deo quæ tibi extra se dedit? dedit mandum, eum totum paupertate reddis; dedit corpus, & illud ipsum castitate illi dedicas; dedit animum, & ecce voluntatem ac iudicium, eius obedientiæ subiugas.

Hoc autem ex B. Patris est doctrina depromptum, qui in eam videtur nos voluisse consuetudinem ducere, dum docuit, eum esse nonnumquam orationis modum exercendum, vt ad singulas significantes dictiones meditationis *figamus pedem, quamdiu circa eas varia nobis significationes, similitudines, spirituales gustus & alia commotiones deuota incident.* Ita quidem primùm præcipit, estque ad comparandam variarum in animo imaginum copiam necessarium fundamentum: inde verò, id ipsum quod dicimus, expressius tradens, commendat vt ad singulas anhelitus reuocaciones, *singula Dominica alteriusue orationis verba transmittamus, expensa interim vel significatione prolata vocis, vel persone (ad quam oratio spectat) dignitate, vel mea ipsius vilitate, vel vtriusque postremò differentia.* Quibus verbis plura quidem complectitur, propriè tamen quod hinc dicimus tradit, dum præcipit expendendam, vel significationem prolata vocis, vel eius

4. *hebd. in 2. modo orandi.*

ibid. in 3. orandi modo.

quæ aditur personæ dignitatem. Sed hæc ipsa B. Patris verba tam significan-
tia, eam profectò sibi merentur pensationem, quam adhiberi ceteris con-
sulant.

Et primò quidem dum ait per singula respirandi interualla singulas cura si-
gnificationis pensatione voces transmittendas; cogitationis occupationem, co-
natumque penetrandi monstrat: paulatim enim & quasi cunctanter, moras
trahendo, vni vocalæ adhaerescitur, imò non voci, sed significato, quod in an-
imum transmittitur, expenditur, interimque in eo contemplando spatium,
quod respiratori daretur, euoluitur: atque ita à vocibus ad res ipsas, à lingua
vel auditu, ad mentis aspectum fit transitus, qui tamen non volatica celeritate,
sed perspicaci solertis mentis contentione definitur: atque ut plurimum sin-
gulas respiraciones, singularum vocum consideratione, occupari expediat.
At hic negotiosissimus quisque reclamabit, parum id rebus agendis expedi-
tum, multas paucis in plalmis horas elapsuras, quid reliqui fiet ceteris? Ve-
rùm non is est vel B. Patris, vel noster sensus, ut in omni oratione sic ha-
reatur: sed ut subinde captatis temporibus, sic nostra mens assuefiat à vo-
cibus in res quasi emigrare; quod si frequenter præstiterit, potissimeque in
verbis & orationibus quæ quotidie recursant, expeditiorem vltim sibi
comparabit, longèque clariore lumine cuncta contuebitur. Adhæc iis in
precibus quæ paulò longiores, ut in recitatione diuini Officij, nihil veteri
vni alicui significantiori dictioni diutius immorari, dum porrò pergis. Fa-
teor equidem hanc adhesionem, & in res ipsas quasi penetrationem, mo-
ræ aliquid allaturam, ac illam utilitate & iucunditate tanta condier, ut
amabilissima sit futura. Experire, & senties, ac vel vna hac sola re, te à
vulgo secernes, mentem aliam, sensus alios sortieris. Plura in commenda-
tionem non addo, si experieris, senties; experiri si pigebit, nec illa quæ maxi-
ma dicere possem eredes.

Quod autem in vocibus significatiuis obseruandum diximus, id ipsum si
in personarum nominibus factitatum fuerit, reuerentiam maximè, & iucun-
ditatis cum alacritate sensum pariet. Est autem eo facilius, quòd illustriores
esse solent, & ad imaginem sui in animo exciendam, acriori vi præditæ per-
sonæ, quàm res aliæ: sin autem id quoque accesserit, ut mortalitatem ex-
tæ, Deo ipsi conuiuere credantur, ea profectò persuasio mirè animum exsti-
mulet necesse est, reputantem audiri se, se videri abs illo ipso quem cogitat,
eumque qui imploratur, implorantis causa variè moueri. quod cum in alijs
orationibus, tum in iis quas Litanias dicimus, accommodum in primis ac pro-
pè necessarium est fieri, vbi quando, vel audis, vel pronuncias, S. Maria, S. Pe-
tre, S. Agnes, tum statim aut mente cælos penertes, aut menti cælos inferas,
eamque Sanctorum maiestatem, claritudinem, gloriam, beatitatem qualifac
circumfluunt, hinc te videre putes, tantòque illos in æternitate diuini regni
prim-

principes, ad vnum tuæ preceationis verbulum, comiffima facilitate permotos, fummo Deo, infinita maieftate, innumeris Angelis & Sanctis circumdato, pro te viliffimo accidere fupplices. quæ cogitatio vbi femel imis animæ medullis infixæ hæferit, mirum fi non pergrata lætitiæ exuberantia orantis animum perfundat. Sic planè ad amiffim Bernardus: *Cum nomino Iefum, inquit, hominem mihi propono mitem, & humilem corde, benignum, fobrium, caftum, mifericordem, & omni denique honeftate ac fanctitate confpicuum, eundemq, ipfum Deum omnipotentem, qui fuo me & exemplo fanet, & roborat adiutorio. Hac omnia fimul mihi fonant, cum in fonuerit Iefus.* Non potuerat difertiùs fanctus Pater idem nobifcum afferere. Ad quem modum peruelim vt Sanctos contueri affuefcas quoties de ijs aut meditaris aut cogitas.

Quamquam neque prætereundum eft, non folùm auguftiore illa & fupra humanam forma qua nunc fplendent, fpectandos effe Sanctos, fed etiam illa ipfa in fpeciem viliorè, qua olim degentes in terris pretiofum animi thefaurum lacerna corporis occultabant; quod tum maxime faciendum, cum in memoriam redimus eorum quæ ab illis olim gefa funt: vt quando, fi non D. N. Iefu Chrifti, & B. Mariæ, at S. Francifci, S. Dominici, B. Ignatij vel cuiufpiam Sanctorum modeltiam æmulari contendo, video illum toto oris & corporis habitu compositiffimum, contuitum oculorum, vocis fonum, geftum & motum omnem fumma ratione moderantem, quomodocumque res cecidiffent interritum, Deo quæ vni perperim inhærentem. Hunc ipfum intuebor aliquando inconcufla tranquillitate animi, feueritatem in voce, in obiurgatione, in correctione, fumere, ponere, vbi, quando, quoufque voluerit: Intuebor laborantem, quiefcentem, de fpectum, honoratum, dubitantem, præfidentem, afflictum, erectum à Deo, vel ab hominibus, vt fe dabat tempus & occasio, interim quæ illi animæ leniter infidentem & præfidentem Deum, tot quæ varijs periclitationibus, perennem æterni fecuritatem apparantem.

Hinc autem patet, effe nobis aptè ad id quod tum agitur effingendos, placatos, iratos, auerfantes, miferantes, aut aliter: cum enim res id poftulat, non eft id putandum indecorum, quando fe quoque quali talem, in facris Literis nobis exhibet Deus; dum ramen nulla eos perturbatione commoueri, fed fumma finceriffimæ rationis tranquillitate, omnia illa conftantiffimè agere fciamus, ad quæ nos, vel ira folet, vel iftiusmodi impetus adinouere.

Huic verò Sanctorum venerabundo afpectui non parum gratia accedit, fi id quoque iunxerimus, quod B. Pater ibidem memorat, vilitatem fcilicet noftram; quod etiam S. Bernardus attigerat, nos quali ranas è cœnofta palude noftra repentes, ingrato quæ fono coaxantes, informes, de fpectiffimos habendos effe: hoc fi ex animo præftatur, & ipfum per fe nos placidiffimè detinebit, & aliorum plurimorum affectuum fons erit & origo:

in primis tamen, & despectionis nostri, & venerationis in Sanctos & Deum. Sic autem distinctionem adhibet B. Pater, vt apertè commonstret posse orantem, vel significationi vocum expendendæ immorari, vel eâ leuius decursâ, aciem mentis in personæ, ad quam aditur dignitate, vel aduentus vilitate, detinere defixam: & quoniam in longiore, atque ex præscripto persoluenda oratione, singularum vocum pondus excutere, longioris foret temporis, & attentionis operosioris quàm vt commodè fieri possit; præter id, quod antè diximus, compendium, vt vocem vnâ aliquam reuoluendam in ceterarum transcurfu asserues, hinc etiam illud habes, vt saltem sic animo delectus, tibi quæ ipsi aspernatus, & Sanctorum, & Dei tui, qua fasest, & potes, immensam maiestatem animo complectaris, eique tremens & pauofactus adsistas. quod præstando, vtilissimum attentionis genus exercebis: quod quidem si solum fuerit, nequaquam malè tecum agetur: at tamen incommittitur non abibit, sed confertim, quauis occasione data varios pietatis sensus vtricumque excitabit.

Diximus adhuc de non historicis meditationi & orationi subiectis: restat vt ad historica transeamus: quo tamen nomine res omnes eas comprehensas volo tam quæ gestæ sunt, quàm quæ verisimiliter gerendæ, & eo modo referuntur, ac si gerantur. Historicum est Iesu Christi Domini nostri natiuitas, passio, resurrectio: quasi historicum, iudicium singularum, & vniuersorum; parabola non pauca; animæ meæ, si damnata fuerit, desperatio; si beata, exultatio & gaudia.

Inijs quæ historica sunt, amplissima memoriæ nostræ, & copiosissima imaginum leges est subiecta: nam & illæ de quibus modò multa diximus res ac personæ illis insunt, & circumstantiæ, actiones euentusque miscentur: quæ sibi simul composita immistaque infinitam propemodum rebus repræsentandis copiam suggerunt.

Obseruandum autem nobis est, vt eas ad finem nobis propositum quàm maximè accommodatè effingamus: etenim vt idem corpus luminosum si variè versatur, variè radios euibrat, ita fermè quoduis paulò illustrius exemplum, non vna virtute collucet, & leui considerationis flexu modò in vnâ, modò in aliam directus ferri potest: eritque hæc præceptio seruanda tum maximè, cum historiæ adhaerescimus, & vel in applicatione sensuum, vel in contemplando versamur. ad hæc enim duo precationum genera plurimum valent ea omnia quæ hîc docemus.

Vt autem quàm aptissimè res gestas effingamus, non parum conferet, si vel pictoris, vel Poëtæ personam subiuerimus. Pictoris quidem est ad viuum exprimere, & gratiam operi multipliciter inspergere, colorum venustas adesse debet, sunt recessus, sunt exstantia, sunt adumbrata, sunt luminosa quædam, sunt quæ dissimulantur honestiùs, est quædam in singulis proportio, est dispositio

fitio conueniens, gestus, habitus, & denique suusest aduentitiis ornamentis decor. quæ singula ad id quod agimus transferri non agrè possunt: nec enim hæc similitudo memoriæ, aliud est quam pictura mentis, siue idea mente expicta, cuius effectio longè facilior imperitiis fiet, si quando expressam exsculptamve ab artifice quopiam viderint. Sed planè aptius existimo, si quidam quasi Poëticus genius induatur, ac si rem illam probabili quadam verisimili-um adiunctione exornandam, ac in scenam producendam sumissemus, non quidem eorum veterum Tragicorum more, qui toti in permouendis vi orationis & argumentorum animis versantur, sed illorum potius qui probabilis plurima rerum personarumque, aprè decoreque permiscet: cuius rei delineationem quamdam ubi de mysterio incarnationis agit, præformauit B. Ignatius, consilia diuinarum personarum, mundi varietatem, angeli, & B. Virginis ac ceteras circumstantias verisimiles exequens.

Et sanè, quando spectaculum facti sumus Deo, angelis, & hominibus, ita habere debemus, versari nos quasi in amphitheatro quodam, oculis eorum expositos, totamque quodammodo huius mundi machinam in vnum hominem depræliantem, contentius intueri. Sic decerrant, qui hætenus certauere Sancti, iisdem sub oculis prostrati victique iacere, qui cupiditate superari, in peccatum aliquando lapsi sunt. Quid igitur ad naturam accommodari fieri potest, quam vt subinde ad spectatores nostros, modò vniuersos, modò aliquos, mentis intuitum conuertamus: quæ sint illorum animationes, exprobrationes, acclamationes, iudicia, gratulationes, commiserationes videamus, audiamus: non tantum, sed illi quoque ipsis rebus interueniant, & quod suarum partium est agant; fictæ denique personæ adiungantur & animentur. itaque non tantum Deus, angelus, dæmon, Sanctus aliquis aut plures, homines ipsi seu viui seu demortui; sed ipsæ quoque virtutes, iustitia, pax, mansuetudo, sapientia, fortitudo, peccata quoque varia, caro, mundus, honoris cupiditas; res etiam aliæ, vt diuitiæ, paupertas, morbus, sanitas, mors, vita, libertas, seruitus, aliæque complura voce, gestu, forma, velut animata spectabuntur. sed & quidquid est creaturarum in orbe, in eandem etiam conformationem accommodare possumus: sic ventos & mare nautis, solem & lunam & lapides Iudæis crudelitatem & impietatem exprobrantes audias. estque huius rei observatio perpetui vsus, & ad varios affectus animi peropportuna.

Neque verò has (si nuncupare hoc nomine liceat) personarum effectiones, & assimilatos earum habitus & gestus, veritati officere putandum est. Non est enim meditatio, narratio quædam, scrupulosè & quasi oblata iurisiurandi religione, rebus transactis adhærescens, sed pietati inflammandæ ex varia subiectæ materiæ tractatione deferuens: nec adhibentur illa eo modo vt sic asserantur existisse, sed ita vt quiuis intelligens ad hoc ista profecti videat, vt in rem ipsam perfectius venire, eiusque vim omnem penitus exploratam

habere possit. Quamquam quis ea verè contigisse neget, quæ prudenter in spectatoribus existerè putantur? nec enim, aut Deum, aut angelos, aut demonas, aut Sanctos, otiosos ad spectare credendum est: coronis allicite summus Deus, & gratia roborat: ad sunt angeli & Sancti, prece, ope, opera præstò sunt, auertunt mala multa, bona plura procurant, fermeque his administrò vitam nostram gubernat Deus; è diuerso quis dubitat implacabili in nos odio ardentem dæmonem, multa moliri, machinari quiduis, vt nos æterna salute & beatitudine euertat? Hinc igitur, vtrosque quasi consiliantes, & quod ipsis consentaneum est persequentes, quando cogitamus, nusquam à rerum veritate aberrare, sed insita & actionibus ipsis innata dilucidius euoluere putandi sumus. Est autem hoc ipsum in plurimis frequentatu facile, ac in primis fructuosum.

Et ista quidem, aut his similia vel re ipsa accidisse, vel similem quampiam vim, quod perinde videtur, esse insitam credendum est: etenim non magni refert, fueritne Augustino trepidanti, virguncularum timorem exprobrantium, vera effigies verè præsentium obiecta, an animo efficta tantum: itaque de his nulla dubitatio superest. Quædam autem sunt, quæ nullo modo necessario, vel etiam probabiliore cogitantur, attamen adhibentur pie, & accommodatissima sunt ad finem positum, cuiusmodi est quando meditationi de natiuitate Christi adiungis beatissimæ Virgini ancillulam: cum enim nihil indecori illi habeat, mirum tamen quantam hæc vna copiam præbeat affectibus. In S. Vincentio, S. Bonauentura de vita Iesu Christi Domini nostri id genus multa reperies; parè & cum delectu vtendum nisi communi vsu recepta sint, cuiusmodi sunt quæ paulò antè dixi.

Denique in illis quæ spectare nos credimus, sunt etiam subiiciendi, quantum fas est, oculis affectus eorum qui spectantur, v.g. modestia, leuitas, mansuetudo, ira, lenitas, crudelitas, amabilitas, feritas, & quæcumque ad speciem externam referri possunt: valebunt enim ista plurimum, tum ad primos affectus commouendos, tum verò ad coniecturam de animi conditione capiendam.

Ceterum cum eadem facultate non sint homines præditi, nonnullique reperiantur quibus imaginandi vis quiduis promptissime potest exculpere, & vt præsens referre; aliis verò contumacior, & flexi durior sit: omnino necessarium est, vt à nimia violentia sibi inferenda hi postremi caueant, ratiocinatione magis & voluntate vtantur: vis enim quæ phantasie infertur, periculosa admodum esse solet, & exhaurit vires cerebri. est autem planè à ratione alienum, si tantum laboras in iis quæ ad finem solummodo conducunt, vt postea viribus exhaustis consequendo fini conatum nullum admouere possis.

Vt ergo in hanc frustrationem non incidas, animaduerte posse nobis res obijci vel specie ipsa, vel persuasione: Specie ipsa, cum imagines ad

uiuum expressas ob oculos mentis gerimus, & quodammodo videre nobis videmur; quod in iis quæ nota sunt, quæ vehementer afficiunt, & probabiliter mox ventura credimus, solere esse vnicuique facile: vnde nemo capitis damnatus, in horrore mortis representando laborare solet: quod profectò argumento mihi est, persuasione & probabilitate vim imaginariam plurimum adiuuari. At verò persuasione, seu inductione animi, res nobis obii-cimus, non vno modo; vel enim in eas directò & vt certò præsentem ferimur, nulla tamen earum expressa imagine, vt Deum nobis præsentem credimus, eodemque propè modo alium credere possemus; quod vbi certum est, non exiguam vim habet: vel quasi quadam conditione posita, paulatim in res ipsas subingredimur; sitque maximè, tempora vel loca reuocando, aut alterius qui tunc interfuerit personam sustinendo, v.g. O si in Bethleemico specu tum fuisset! passimque cogitare potes & optare, O si hæc patrantem Dominum Iesum vidisset, quibus ea oculis, quo animo excepisset, quàm alacriter adlaborasset! Est autem hic postremus modus longè facillimus, frequen-tandus, & qui magna suauitate in penitissimas verissimisque rerum figuras ducat. Hoc autem ex eo fit, quòd non potest noster animus vlla re permoueri nisi ea vel esse vel quodammodo esse cogitetur. Itaque si aliquid esse, verè & sine conditione asseueratur, estque magni momenti, motus potest cieri ve-hementes, vt si asseritur: Ecce ad cædem quæreris. At si id asseritur cuius nec-dum vlla animo nostro probabilitas inhæsit, aut quod scimus falsum (vt si mihi dicitur, Tu es rex) id me non mouet, quia animus non id cogitat vt existens, aut quasi existens, quod tamen omnis, cuiuscumque efficacix, pri-mum est fundamentum. At si occurrit, Quid faceres si rex esses? tum res, quæ cum conditione adiecta cogitatur vt si esset, permouet, & variè exci-tat. Idemque in rebus non bonis animaduertis: si enim animo obiicitur quando nemo adest, Hic est vxor, hic inimicus, nullus motus excitatur; at si obiicitur, quid si vxor, si inimicus adsit, tum libido, & vltionis excita-tur motus.

Sed his de rerum efformatione dictis ad ratiocinationem transeamus.